

seboj močne pozitivne sledove (žal, da še nimamo njegovih najznačilnejših novel zbranih v posebni knjigi). V »Višarskih polenih« se je Velikonja nanekrat vrnil k realistom in napisal ljudsko knjigo, ki bi jo na nekaterih mestih težko ločil od Finžgarja. V tem dejstvu vidim samo dokaz, da bi bil tisti rod, ki je toliko svojih moči žrtvoval za drobna, stisnjena delca, danes zmožen napisati širše delo tudi v svojem stilu. Zato je žal, da je pisatelj šel preveč nazaj in da ni z lastnimi vrlinami dal delu tistega izraza, ki ga povsod čutimo snujočega, a ne odločujočega. Kajti hiba tega dela je vendarle ta, da je povest, po zakonih stare pripovedne celote na vse strani trdno zvezana zgodba, ubrana v skoraj neverjetno točen red, tako da se čudiš, kdaj je pisatelj že vnaprej mislil na ta ali oni dogodek in ga eksponiral in utemeljil. Tu je kot spreten računar prekosil naše realiste, kajti drobnih zapletkov je toliko, da se je iz njih splela prava mreža. Zato ima povest tudi svojega intriganta, ki je skopuh in goljuf in ima ostro na dve strani ločene ljudi. Kompozicijsko ogrodje je tako močno, da je radi prehitvajoče se tehnike marsikje dejanje odsekano, in čutimo, da če bi se naravno sprostilo, bi delo potrebovalo še tretjino več prostora. Potem bi imeli ves zgled novejšega realizma, poplemenitenega in povzdignjenega z epičnim lirizmom, kot ga je pisatelj tu pa tam nakazal. (Prim. začetek 15. poglavja.) Tedaj bi marsikak zgolj povestni efekt sam po sebi odpadel in notranja moč oseb bi bila prišla do močnejšega izraza. To bi bil naš današnji tekst brez opredelitve navzgor in navzdol. Zato delajo pisatelju krivico, da govore ob njem o Dostojevskem in Tolstem, pač pa bi lahko rekli — ako bi ne bila toliko povest — da so Reymontovi »Kmetje« tudi med Slovenci dobili svoje daljne sorodnike. Predmet in etos sta tako prosto- dušno in globoko izražena, da se živo odpirajo pred nami srca, sklenjena v občestvo življenja: ljudi, živali in zemljo. Žal nam mora biti, da je etični vozle pretrgan z zunanjim efektom (Tinetova smrt) in da je konec (župnikova smrt) še iz sentimentalne literarnosti, kakršna je bila moderna — pa ne globoka — pred dvajsetimi leti. Vrednosti realističnega dela škoduje tudi to, da je Tine Blažev sin. Izmed posameznih oseb so Franca, stari Mohor in župnik izdelani z ostro realistično dinamiko, kakor malokateri slovenske osebe. Matijec in Tine sta mnogo medlejša. Način pripovedovanja je vseskozi odličen; besedni izraz je dinamično poglobljen in literarno obrušen (odlično je napisano 17. poglavje); celota ima kljub efektni razsipnosti preokretov sorazmerno urejene oddihe, kajti po vseh naglih dogodkih, ki so kakor ostre domisljice (na tem je delo zgrajeno), več ali manj sprosti. Ves čas imamo živo valovanje, ki dosledno nosi osnovno težnjo k svojemu cilju. Povest se ne bo pozabila.

F. K.

Vital Vodušek: **Pesmi**. 1928. Samozaložba. Tiskala Zadruga tiskarna v Ljubljani. Strani 112. — Nova pesniška zbirka mlajšega rodu. Pesem, pa vendar tudi ideja, tutam celo smer s programom, pa vendar vseskoz z zgolj umetnostno ambicijo. Pesem, ki hoče ostati v sebi, pa vendar hoče poseči tudi v dejanstvenost, torej hoče izpolniti tudi svojo socialno nalogo. Kot mlada zbirka je več kakor le osebnostni izraz, izpoved je gotove duhovne družine.

Vodušek je rasel vzporedno z našim literarnim in duhovno-kulturnim razvojem zadnjih let. Trdno korenini v pesniški tradiciji, iz katere se je organsko razvil v svoj pesniški svet. Dozdaj se je le poredko oglašal v naših revijah (Dom in svet, Mladika, Križ), vendar v zbirki ni novo lice, le celotno je tu, da lahko dodobra spoznaš njegovo literarno osebnost in lik.

Zbirka izzveni v štirih motivih, ločenih s podnaslovi: Sveti Frančišek, Večer, Luč, Božič. Prvi in zadnji del sta ciklična, poudarjena in objemata kakor v en osnovni zvok vse ostale pesniške tvorbe. Frančišek daje značaj vsem Voduškovim pesmim in tudi v tej zbirki, zato ga je pesnik postavil na čelo in že v prvih, uvodnih verzih izrazil nosilni ideji svoje zbirke: ljubezen in otroška vera. Iz te duhovne zemlje rase Vodušek sam in s tega vidika je treba razumeti in uživati zbirko vse do otroško pristrane naivnosti v Božiču. Zato Voduškova pesem ni borbena in ne išče v problematiko in težo življenja, tudi vase ne vrta in se ne opredeljuje do dogajanj. Detinska pesem hoče biti za »bratce in sestrice«. Odtod vtis, da seva iz zbirke osebnost, harmonična od mladega, zato tudi močna v detinstvu in veri v ljubezen, zato verjameš, da je to »mladost kakor ena sama pesem«. Zato je Vodušek lahko doživljal sv. Frančiška, ciklus ni le zbor pesmi-vložnic, ampak je tudi obenem osebni izraz. Ves ciklus sliči po zasnovi, občutju, tutam tudi po miselnosti in izrazu Sardenkovemu Sv. Alojziju, dasi je v jedru nastal istočasno in neodvisno. Miselno nam Vodušek Frančiška ne predstavlja na nov način, to je tisti vsepreprosti ubožec, kakor ga poznamo, mučeništvo, nujni korelat njegovega veselja, celo jako slabo to sozveni. Ker je Frančišek vsem znan, je pesnik vsako biografično opombo opustil, vendar bi bila pri nekaterih pesmih dobrodošla. Pesnik živi Frančiška od mladostnih bojev do solnčne pesmi, ki jo prestavi v svobodnem verz, in čez grob v čudežih v dušah (Luč) do danes: »Bratje, ni pri nas kakor takrat?« Doživel ga je čustveno, resnično in legendarno obenem, celotno in vendar v vsaki pesmi drugače.

Od Frančiška pelje pot z notranjo nujnostjo k Božiču. Pesmi so nastale, kakor sam pove, ob Beckerjevi knjigi »Und hat ein Blümlein gebracht«. Frančiškanska preprostost se je tu razživila v otroško gledanje. Preprosta je tudi misel, enako verz in beseda, otroško iluzorne predstave se menjujejo, tople in pristrane, mehke in naravne:

Jaz pa hodil bom
z njimi in vami
in prosil Marijo, naj Jezusa da mi,
da vam njegovo
božično skrivnost povem.

Številne pesmi o Mariji spominjajo na stil naše narodne pesmi baročne dobe: vse je eno, nebo in zemlja, davčina in sedanost. Če je Sveti Frančišek preprostost v zgodovinskem svetniškem liku, je Božič preprostost v svojem praliku in najgloblje podoživeta v najlepši pesmi tega cikla: »Marija, kakor si k Elizabeti prišla« (91).

Sv. Frančišek in Božič sta mejnika Voduškovega sveta, gori sta njegovega obzorja, ki mečeta svoji senci na vsak kos njegove duhovne zemlje, okvir

sta, potreben za vsako njegovo pesniško podobo. Zato so vse prigodno nastale in subjektivne pesmi zajete med ta dva cikla. Zato je zbirka prav urejena in deli notranje zvezani. Zunanje, motivno so namreč pesmi posameznih delov zelo neenakega značaja. Psihološko pa vodi pot iz detinske, frančiškanske življenjske usmerjenosti nujno v prav tako neposredno gledanje in doživljanje Večera in Luči, vsega dobrega in zlega na tem svetu od rojstva človekovega do smrti (Večer 51), torej tudi časovno občega. Zdelo bi se, da pesnik božjega svetca in božiča ne bo znal zajeti v resničnost. Pa je nasprotno: toliko življenjske dejanskosti je v teh pesmih, v sredo zbirke vključenih, da vse živi, do življenjsko resničnostnega izrazoslovja (Pesem žene, Luč, Dom). Zdi se mi, da je prav to najbolj važno in pomembno ob vsej zbirki in potrebno izreči: prav tista preprosta duhovna konstitucija so bila tla, iz katerih je pognala Vodušкова živa resničnostna in socialno poudarjena pesem. Zbirka je zame dokaz, da bo le enostavna, skozinskoz preprosta duševnost v naših dneh mogla spet početi močno in živo pesem. Le človek-otrok bo peljal iz skopih let v lepo kraljestvo. Kakor pri drugih narodih (Poljakih, Nemcih, tu predvsem umetniška skupina okrog Quickborna: Schwarz v arhitekturi, Lippl v slovstvu in glasbi. Prim. revijo Schildgenossen!), tako tudi pri nas. To umetniško hotenje skuša pri nas v slovstvu prvi uveljavljati Vodušek in v tem je ta preprosta, neambiciozna zbirka pomembna. Doživljati svet neposredno, dojme sprejemati nelomljene v ravno zrcalo otroške duše in jih prav tako resnično odsevati — ta umetnost bo iz življenja in za življenje, ker mu bo najbližja. Ne tehnike in virtuoznosti, pesmi nam je treba, ne dc skrajnosti in otopenosti kultiviranega izraznega aparata, ampak srca, ki polje z močnimi utripi, zajeto v ritem neposredne resničnosti, tega rabimo. Primeri, kako se je Vodušek uživel v živo realnost in s tem ustvaril vrsto dovršenih objektivnih pesmi, so sledeči: Berač v snegu, Pesem moža, Pesem žene, Otrokova smrt, Veter, Vračanje). To je pot v obče človeško in socialno pesem, v katero se bo Vodušek najbrž razvil, ko mu premine iluzorični svet detinstva. Zato se oglašja pri njem tudi domačnostna pesem in sicer zavedno (Luč, Dom) in močna, slikovita impresija naše kmečke grude (Veter) in njeno razpoloženje (Pričakovanje). Njegova duševna usmerjenost je poostrila njegovo dojmljivost, da ga sproži najmanjša stvarca (Marija snežna, Pot). Zbral pa je pod simbolom Večera pesmi hudega, napisane večjidel v slogu legendarne baladnosti, in se ob koncu ustavi tudi pri problemu trpljenja (Križ), ki pa ga doumeva le kot pogoj za »novo videnje«, torej kot prehodno postajo. V simbolu Luči pa je nanizal pesmi o radostih našega in svojega sveta in jo zaključil s predzadnjo, programatično Romarsko pesmijo, ki je prav za prav tendenčna stanovska pesem duhovne družine, s katero Vodušek rase.

To bi bila idejna in vsebinska stran Voduškovih zbirke. Jezikovni izraz je čvrst, naravnosten, lep; čustvena vrednota besed je fino občutena (prim. str. 75: »Sveti božji križ«).

Jezik poje in glasbe je dovolj v teh verzih. Izraz je po večini tehten, zato je spojitev prvin formalno shematičnega in prostega verza sama ob sebi umljiva in zato neenaka dolžina in nesorazmerna tehtnost

verzov nič ne motita. »Nesreča« oblikovno posnema Župančičevo »Kovaško«. Za slog se Vodušek ne bori in za izraz ne muči, pove po otroško, naravnost, primera ne nastane iz raznih miselnih ovinkov. So sicer vmes tudi slike, ki ne gredo v podobo celotne pesmi in zato motijo celotni enotni vtis (Sonce, Jezušček, pastirsko pesem zate), drugod je primera in podoba še motna in zato ne užge, ker je obenem pretežka ali preabstraktna (Sveti Frančišek 9, Molitev, Brodar in dr.), tudi najdeš poleg pesmi z močnim, elementarnim končnim zvokom (Trpljenje, Nesreča, Pri meni je kakor v Nazaretu!) plehkejšje izzvenevajoče sklepne stavke s premalo utemeljeno poanto (9, 51, 57), tudi slabotne verze. Pesem »Gradnik« naj bi izostala, ker nima »cveta«. Verzu škoduje tu pa tam prisiljeno poudarjanje naslonic in nevažnih stavkovih prituklin, včasih neenak ritmični začetek verza moti enakomerno melodičnost, kar bo pa čutilo le literarno večše uho. Prav tako kakor nečiste rime (pomlad — iskat, njegov — domov in dr.) poleg mnogih zgolj muzikalnih rim (glorijo, kronajo n. pr.) ne motijo preveč. Dikcija je na splošno nazorna in lepa, le tu pa tam zaboli kakor: »Glej, z rokami se duša izgnoji« (17), »gre pot krvi, ki smo v sovražnike jo sekali« (27), »Tebi, najvišji, edinemu pristoje« (41), »stroji brne kot bi življenje lomili« (54), »Ti si... nosil med nebom in zemljo prelom« (68), »v bogato nas žetev usuj« (81). Zmisel moti na str. 67. tiskovna pomota; prav: »Oče, če križ mimo nas ne gre...«. Končno, da omenim malenkost za črkarje, je raba pisava »sonce« in »solnce« (56), v »o Božjem rojstvu« vpliv našega splošnega pravopisnega nereda, vendar naj bi bile pesniške zbirke i v tem točne, ker so običajno nehote merodajne za publiko.

Zbirka je izšla v samozaložbi. Vem, da ne iz navezanosti na literarne prvence, ampak iz nuje in stiske. Knjiga je pozitivna ne le literarno, nego i kulturno in socialno, v zgoraj omenjenem zmyslu je celo pomembna. Zato je dvom o literarni pozitivnosti mlajšega rodu, kakor se često močno javlja v kritiki, v celoti, mislim, odveč. Jože Pogačnik

Bernhard Shaw: Sveta Ivana. Poslovenil Oton Župančič. Izdala in založila Slovenska Matica. V Ljubljani, 1928.

Pokojni C. Chr. Bry v neki svoji razpravi o Shawju (Hochland, Juli 1926) poglavja o moderni dramatikii izza naturalizma ni zastonj naslovil »Die verlorenen 30 Jahre«, te dramatike same pa, naslanjajoč se na Sh. besede, ne zastonj tako-le označil: »Začuda se zdi, da naši pisci dram iščejo novega človeka zlasti v pogumu, s katerim more brezvestno in brez kesanja zapeljavati žene drugih« (ist. 412). Ker je ta prešuštna literatura večinoma še danes v polnem razvoju, tudi pri nas, ter takorekoč legitimna predstavnica moderne drame sploh, je kajpada težko igrati kot je Sh. »Candida«, kjer so običaji te družbe na glavo postavljeni. Zato so spričo ženskih figur iz njegovih del nekateri dejali, da je Sh. in eroticis naiven, slab psiholog in neroda. Jaz pa sem mišljenja, da ni toliko Sh. neroda, kolikor je pokvarjenjak tisti, ki je šel ljudi iz njegovih del ocenjevat z merili dekadentnega psihologizma, ko so le-ti po svoji apsihologistični naravi za nas novi ljudje in kakor vodniki iz zadreg sedanjosti. Izmed njih pa je najlepša in najčistejša sveta Ivana.